

Paár Ádám

Hullámtörés?

Guido Westerwelle és a Szabad Demokrata Párt a német koalíciós kormányban

A Méltányosság Politikaelemző Központ tavaly decemberi [elemzésében](#) bemutatta, hogyan szervezte meg a Szabad Demokrata Párt (*Freie Demokratische Partei, FDP*) a „nagyvárosi offenzívát” (*Großstadtoffensive*), amely hozzájárult az FDP sikeres szerepléséhez a 2005-ös és a 2009-es választáson. Az elemzés hangsúlyozta, hogy az új társadalmi rétegek

(nagyvárosi lakosok, fiatalok, migránsok) irányába történő szabad demokrata nyitás politikája önmagában nem jelenti azt, hogy az FDP tartósan maga mögé állította a nagyvárosi rétegeket. Az ezzel kapcsolatos kétségeket alátámasztotta az a tény, hogy a Guido Westerwelle vezetésével megújított párt ideológiája elmozdulást mutatott egy olyan angolszász típusú neoliberális irányvonal felé, amely nem rendelkezik hagyománnyal a német történelemben. A politikai élet nyelvezetét Németországban mindig mélyebben jellemezte az államközpontú gondolkodás, és nem mellesleg a nemzeti tematika iránti affinitás, mint Nagy-Britanniában vagy az Egyesült Államokban, ami a német és az angolszász régió eltérő nemzetállami fejlődéséből fakad.

A nevével jellemzett, új, „nyugatos” irányzatot képviselő Westerwelle szabadpiac-párti és individuálliberális nyelvezetre cserélte le a korábbi, részben idejétmúlt, de a német választók által jól ismert nemzeti liberális retorikát, azonban kérdéses, hogy a párt individualista attitűdje mennyire lehet sikeres a németországi „szervezett kapitalizmus” viszonyai között. A Szövetségi Köztársaságban ugyanis a nagy múltú, széles tagsággal rendelkező munkavállalói

és munkáltatói érdekszervezetek hagyományosan befolyásosak, az érdekszervezetek és az állam közvetítő és kiegyensúlyozó szerepét pedig a politikai elit konszenzusa övezi.

Jelen elemzés arra keresi a választ, hogy az elmúlt hónapokban milyen tényezők befolyásolták az FDP népszerűségének alakulását. Kiinduló tézise szerint a párt vezetőjének személye és a reformok megvalósítása terén általa diktált sebesség a népszerűség hullámvázának oka, illetve, hogy a konszenzusos politikai kultúra komoly korlátokat szab a pártpolitika túlzott perszonalizációja számára.

A „fekete-sárga” koalíciók történelmi hagyománya

Az FDP és a CDU/CSU koalíciója nem önmagában jelent éles fordulatot a német politikai életben. Az 1945 utáni német történelemből ismert kilenc „fekete-sárga” koalíció ténye több mint elegendő példa annak bizonyítására, hogy van hagyománya a két párt kormányzati együttműködésének. Azonban az idők változtak azóta, hogy 1998-ban az FDP kiesett a hatalomból, hiszen a jóléti állam már akkoriban is érzékelhető válságát nem sikerült visszafordítani. Ez a kedvezőtlen fejlemény, a szociáldemokrácia dekonjunktúrájával együtt, pedig felerősítette az FDP berkeiben azokat a hangokat, amelyek a kisebb, olcsóbb állam kialakítását és a szakszervezetek visszaszorítását sürgetik.

Angela Merkel kancellárnak számolnia kellett – valószínűleg számolt is – a szabad demokraták arculatváltásával, hiszen ez az FDP nem azonos a régi, koalíciós partnerként már megismert, kiszámítható Szabad Demokrata Párttal, amelyet egy tapasztalt *Hans-Dietrich Genscher* és egy *Otto Lambsdorff* gróf neve fémjelzett.

A genscheri nemzeti liberális, a klasszikus baloldali szabadelvű és az SPD-hez közelálló szociálliberális irányzatok között folyó egy évtizedes viták után az FDP egy negyedik liberális irányzat, az angolszász hagyományból és gazdasági környezetből kisarjadt neoliberalizmus mellett látszik elköteleződni. Csakhogy a választási konstelláció eredményeként a megújult

ideológiát képviselő FDP azzal a CDU-val lépett koalícióra, amelynek politikusai ma is úgy tekintenek a német „szociális piacgazdaságra”, mint a *Konrad Adenauer* kancellár és *Ludwig Erhardt* szövetségi gazdasági miniszter nevével fémjelzett ötvenes évek történelmi vívmányára.

A két párt eltérő történelmi tapasztalata és piacgazdaság-értelmezése kezdettől magában hordta a régi-új koalíciós partnerek közötti konfliktus ódiumát, miközben a két párt koncepciója közötti különbséget olyan körülmények tetézik, mint a gazdasági válság és a februárban mért 8,7%-os munkanélküliség. Mindeközben a kormányban öt tárcát birtokló FDP olyan gyors gazdasági és társadalmi változásokat diktál, amelyek veszélyeztethetik a koalíciós kormány stabilitását.

Az FDP és a kormány népszerűsége

A közvélemény-kutató intézetek 2010. február-március hónapban készített [felmérései](#) az FDP iránti szimpátia csökkenését jelzik. A hat kutatóintézet felmérése szerint az FDP a megkérdezett választópolgárok 9-10%-ának szavazatát nyerné el, ha ma lennének a választások. Ez csaknem öt-hat százalékpontos csökkenés a 2009. szeptember 27-i választáson elért 14,6%-os eredményéhez képest. Ugyanakkor a többi pártra a megkérdezettek nagyobb arányban szavaznának, mint a szeptemberi választáson. A közvélemény-kutatásokból leszűrhető adatok alapján a koalíció nagyobbik pártja, a CDU vághatna neki a legjobb reményekkel a választásnak, amennyiben arra márciusban kerülne sor. Szeptemberi eredményéhez képest az SPD kismértékben növelte támogatottságát, miközben öt közvélemény-kutató intézet a Linke visszaesését prognosztizálja. Arányosan a Zöldek növelték a legnagyobb mértékben támogatottságukat a szavazók körében. Egyik közvélemény-kutató intézet sem mérte a pártot a szeptemberi 10, 7%-os eredményük alatt, sőt a *Forsa* hat százalékpontos növekedést prognosztizált. Az a két párt kapta a legrosszabb eredményt, amelyik a legélesebb kritikát fogalmazta meg a status quo-val szemben: az FDP és a Linke.

A baloldali rendszerkritikus Linke esetében a szavazási hajlandóság stagnálása figyelhető meg. A legnagyobb szavazatvesztéséget tehát az FDP és Westerwelle könyvelhetné el. Bár a két párt a politikai paletta ellentétes szegmensében helyezkedik el, mindettől proteszt pártnak tekinthető abban az értelemben, hogy a nagy politikai erőkkkel ellentétes nyelvezetet használnak, és más-más ideológiai alapról, de egyaránt bírálják a bebetonozódott pártrendszert és a társadalmi status quót. A szabaddemokratákat mégis nagyobb mértékben érinti a kiábrándulás, amin nem csodálkozhatunk, tekintve a párt kormányzati pozícióját és a felhalmozódott társadalmi feszültségeket.

A választás óta eltelt időszakban az FDP iránti szavazási hajlandóság alakulása három szakaszra osztható. 2009 októberében és novemberében a pártra még többen voksoltak volna, mint a Linkére vagy a Zöldekre. 2009 novemberétől 2010 februárjáig az FDP iránti szavazási hajlandóság lassan, de folyamatosan csökkent. Február elejétől kezdve pedig – a Linkéhez hasonlóan – tartósan 10%-on stagnált. Lényegében változatlanul érvényesül az a tendencia, hogy az FDP és a Linke a pártrendszer két leginkább elutasított pártja. Mindkét párt sok proteszt szavazatot kapott a legutóbbi választáson, de mostanra a választók egy része visszapártolt az SPD-hez és a CDU-hoz, ami főleg az FDP számára jelent veszteséget.

Hozzá kell tenni, hogy, miközben a kutatóintézetek a CDU iránti szimpátia növekedését jelzik, a Merkel-kormány tevékenységének értékelése messze nem ad okot optimizmusra a kormánypárt vezető számára. Március elején a német állampolgárok $\frac{3}{4}$ -e elégedetlenségének adott hangot a „fekete-sárga” koalíció tevékenységét illetően. A gazdasági és szociális válságkezelés nehézségei hozzájárultak a kormány negatív megítéléséhez, ámde úgy tűnik, az állampolgárok inkább a liberálisokon verik el a port. Az alkancellári és külügyminiszteri pozíciót betöltő Guido Westerwelle – aki egyéni stílusával új szint hozott a német politikai életbe – rohamosan veszít népszerűségéből, és a tíz legkedveltebb politikus listáján hét helyet csúszott vissza (jelenleg az utolsó előtti helyen áll).

Ugyanakkor a választók nem büntetik a nagyobbik kormánypartot, erre utal az, hogy a legnépszerűbb politikusok listáját két kereszténydemokrata miniszter vezeti: *Karl-Theodor zu Guttenberg* báró, a védelmi miniszter és maga a kancellár, Angela Merkel. A volt gazdasági miniszter, Guttenberg első helye figyelemreméltó, tekintve az afganisztáni szerepvállalás elutasítottágát, és azt, hogy egy súlyos válsághelyzetben vette át a védelmi minisztériumot, amikor a közvélemény figyelmét a civil áldozatokkal járó észak-afganisztáni katonai csapás vonta magára. Guttenberg volt az első német politikus, aki nyíltan kimondta, hogy Németország *háborúban áll*.

Megállapítható, hogy a kiábrándult választók nem a nagyobbik koalíciós partnert, hanem a kisebbik, de a társadalom számára túl gyors iramot diktáló liberális pártot hibáztatják.

A „szabaddemokrata Lafontaine”

Az FDP legnagyobb tehertétele jelenleg maga Westerwelle, ugyanis az öntörvényű pártvezér habitusa sokat árt pártjának. Február 18-án Westerwelle azzal botránkoztatta meg a nagyobbik koalíciós partnert és a közvéleményt, hogy a mintegy 6,7 millió tartós munkanélküli számára folyósított munkanélküli-segély, az ún. *Harz-IV* jogosultságának felülvizsgálatáról beszélt, ennek elmaradása esetén pedig „a későrómai dekadencia” (*spätrömischer Dekadenz*) vízióját vetítette előre.

Westerwelle nem kért bocsánatot kijelentéseiért, aminek súlyos következményei lehetnek pártjára nézve. Az FDP elnöke a tartósan munkanélküli tömegekre vonatkozó szavaival több millió szavazót bántott meg, megrontotta pártja viszonyát a szociális piacgazdaság fenntartása iránt elkötelezett CSU-val, és támadási felület nyújtott az ellenzék számára. A *Welt* című német lap a 2010. február 19-iki [számában](#) fel is tette a kérdést: „*Guido Westerwelle az FDP Lafontaine-ja?*” *Franz Walter* pártkutató szerint az összehasonlításra a két politikus habitusa ad alapot. A liberális pártelnök a volt szociáldemokrata politikushoz, a Linke szellemi vezetőjéhez hasonlóan hajlamos az erőszakos, provokatív stílusra, mások

érveinek negligálására, a *populista* ízű kifejezésekre. „Népbarátsága” szabadpiac-párti, a teljesítmény és a munka tiszteletén, a dolgozó állampolgárok érdekeinek képviselőjén alapul. Most azonban őszinteségével túllőtt a célon.

A közvéleményt irritálja, hogy sok Harz-IV segélyezett feketemunkával egészíti ki az államtól kapott jövedelmet. Westerwelle csupán kimondta azt, amit sokan gondolnak Németországban, de ezzel leginkább pártjának okozott gondot. A túlzó retorika és a bocsánatkérés elmaradása romba dönthetik a „nagyvárosi offenzíva” eredményét, különösen a keletnémet tartományokban, amelyeket még nagyobb arányban érint a munkanélküliség, és ahol ennek ellenére az FDP a szeptemberi választáson a legsikeresebben kampányoló párttá vált.

A „Gyurcsány-jelenség”

A szabaddemokrata pártelnök a jelenlegi német politikai élet egyik legkarakteresebb, de egyúttal leginkább provokatív alakja. Lényegesen más személyiség, mint pártjának korábbi évtizedeket meghatározó vezetői – Genscher, Lambsdorff és *Wolfgang Gerhardt* –, akiket a kiegyensúlyozott politikai attitűd és a konzervatív stílus jellemzett. Westerwelle vezetési módszerei és párton belüli pozíciója alapján feltűnő a hasonlóság az FDP vezetője és az MSZP volt elnöke között, hiszen, akárcsak Gyurcsány Ferenc, Westerwelle is hajlamos az önálló, pártjától független cselekvésre.

A hasonlóság abban a tekintetben is megmutatkozik, hogy jelenleg egyik pártban sem mutatkozik olyan karakteres politikus, aki a két személyiség párton belüli ellensúlyává válhatna. Westerwelle joggal hivatkozhat arra, hogy ő személyesen hozta vissza a pártot a német politika partvonaláról, ahogy Gyurcsány Ferenc nélkül is elképzelhetetlen lett volna az MSZP 2006-os győzelme. Mindkét pártpolitikus szakítani kíván/kívánt a szabaddemokrata, illetve szocialista politizálás „megkövült” formáival, és mindketten új értékeket fogalmaztak

meg. Azonban éppen Gyurcsány Ferenc sorsa mutatja meg, hogy ha egy vezető politikus tartósan elszakad a pártjától, az veszélyeket rejt magában rá, és pártjára nézve egyaránt.

A szabad demokraták nincsenek elragadtatva elnökük debatteri képességeitől, tekintve, hogy Westerwelle nem volt képes megakadályozni a párt népszerűségének hanyatlását, sőt, személye hozzájárulhat a frissen szerzett új szavazók elvesztéséhez. Ráadásul a pártelnök, külügyminiszteri pozíciójából fakadóan, állandóan úton van, ami szintén morgolódás tárgya pártkörökben. A pártvezetővel elégedetlenek, az alelnök, a szabaddemokraták idősebb generációjához tartozó *Rainer Brüderle* szövetségi gazdasági és technológiaügyi miniszter vezetésével, már felvetették, hogy a külügyminiszteri poszt összeegyeztethetetlen a párt egyszemélyes kézi vezérlésével, és a pártelnöknek meg kellene osztania a vezetői teendőket. Azonban erősen kérdéses, hogy a saját útját járó Westerwelle hajlandó lesz-e erre a lépésre.